

RUILVERKAVELING

Veel meer dan kavels ruilen

Afdeling Land
Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap

VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ
DE ZORG VOOR DE OPEN RUIMTE IN VLAANDEREN

D U O H N I

-
- 1 Voorwoord
-
- 2 Zorgen voor de open ruimte
- Landinrichting, ruilverkaveling en natuurinrichting
 - *'Alles evolueert met de tijd'*
-
- 6 Ruilverkaveling is meer dan kavels ruilen
- Stuivekenskerke
 - Dorpskernvernieuwing
-
- 8 Betere en grotere kavels
- *'Het is een echt monnikenwerk'*
 - *'We hebben nu veel meer arbeidsvreugde'*
-
- 10 Wegen en waterlopen
- De ene weg is de andere niet
 - Verkeersveiligheid
 - *'Groeien naar plattelandsvernieuwing'*
 - Waterbeheer
 - *'Communicatie is heel belangrijk'*
-
- 16 Zorg voor natuur en landschap
- Erfbeplanting
 - Landschapszorg
 - Natuurontwikkeling
 - Planten en dieren
 - Zorgplicht voor natuur
 - *'Van ruilverkaveling naar zorg voor het platteland'*
-
- 20 Archeologie en cultuurhistorie
- *'Het bodemarchief bewaren'*
 - Kuil der Stille
-
- 24 Recreatie
- Langs voetwegels in Mullem
 - Op verkenning langs de Aa
 - Wandelen in de polders
 - *'Nazorg niet vergeten'*
-
- 28 Meer informatie
Adressen

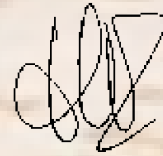
Voorwoord

De voorbije jaren is heel wat werk verzet om van ruilverkaveling een instrument te maken dat niet meer alleen de landbouwstructuur verbetert. De zorg voor landschap, natuur, milieu, cultuurhistorisch patrimonium en recreatievoorzieningen is steeds meer op de voorgrond gekomen. We spreken dan ook van ruilverkaveling-nieuwe-stijl en van 'de multifunctionele ruilverkaveling'.

Plattelandsgemeenten die een ruilverkavelingsproject hebben meegemaakt, kenmerken zich niet langer alleen maar door betere landbouwkavels en betere toegangen tot landbouwgronden. Je vindt er ook aangepaste en veilige verkeerswegen, fiets- en wandelpaden, kleinschalige waterzuivering, landbouwbedrijven met mooie beplanting op het erf,... De dorpen worden behoed voor wateroverlast, je vindt er informatie over archeologische resten, er zijn opnieuw boomgaarden, de waterlopen hebben rijk begroeide oevers, enz. Deze brochure neemt u dan ook mee op een tocht door het Vlaamse platteland, om u te tonen wat de ruilverkaveling-nieuwe-stijl in haar mars heeft.

Ieder ruilverkavelingsproject is het verhaal van heel veel mensen. Daarom vertellen mensen die vanuit

heel verschillende invalshoeken betrokken zijn geweest bij de ruilverkaveling, hier hun verhaal. U ontmoet hen als het ware op uw tocht. Hun getuigenissen laten u aanvoelen hoeveel belangen er in een ruilverkavelingsproject spelen, hoe de ruilverkaveling is geëvolueerd en wat nog voor verbetering vatbaar is. Want ruilverkaveling mag een krachtig instrument voor de ontwikkeling van het platteland zijn, het moet zich blijvend aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen en maatschappelijke tendensen. De ruilverkaveling is voortdurend in evolutie en de bedenkingen en suggesties die in de getuigenissen geformuleerd worden, vormen dan ook een stimulans om die evolutie voort te zetten. De ruilverkaveling moet opnieuw een stap verder gaan, en een volwaardige vorm van plattelandsvernieuwing worden. Het Europese Plattelandsontwikkelingsplan voor Vlaanderen zal deze nieuwe stap ondersteunen.

Vera Dua

Vlaams minister van Leefmilieu en Landbouw
Oktober 2000

Zorgen voor de open ruimte

In de ruimtelijke ordening is in de jaren negentig een trendbreuk ingezet met de goedkeuring van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en het decreet op de Ruimtelijke Ordening.

Nu komt het er op aan om die goede intenties voor een betere ruimtelijke ordening ook op het terrein waar te maken. We moeten niet alleen de open ruimte beschermen tegen bebouwing, industrieterreinen, wegen, spoorlijnen, havenuitbreidingen, ... maar ook zorgen voor de kwaliteit van de open ruimte. Denk daarbij aan landschapszorg, natuurbeheer en natuurontwikkeling, een betere milieuzorg, integraal waterbeheer, betere landbouwstructuren, de zorg voor het archeologisch en cultuurhistorisch patrimonium, de inrichting van nieuwe recreatievoorzieningen, enz. Dat

zijn allemaal elementen die een ruilverkaveling-nieuw-stijl opneemt in het ruilverkavelingsplan. De financiering van de ruilverkavelingen laat er geen twijfel over bestaan: daar waar tot 1990 het Vlaamse Gewest gemiddeld 65 % van de middelen voor ruilverkaveling besteedde aan landbouw en 35 % aan voorzieningen van openbaar nut, gaat er nu 35 % naar landbouw, 45 % naar openbaar nut, en 20 % naar natuur.

De Vlaamse regelgeving heeft ervoor gezorgd dat ieder ruilverkavelingsproject op een evenwichtige manier de verschillende functies van het platteland een duwtje in de rug kan geven. Zo is in de ruilverkavelingswet het stelsel van de 'maatregelen tot landinrichting' ingeschreven. Dat wil zeggen dat gronden voor niet-landbouwkundig gebruik aan een openbaar bestuur of

VERDELING KOSTEN RUIVERKAVELING HOEGAARDEN

OMSCHRIJVING WERKEN	Vlaamse Gemeenschap	Hoegaarden	Tienen	eigenaars
LANDSCHAPPLAN	1.101.460			
MILIEUEFFECTRAPPORT	157.500			
PRIMAIRE WEGEN				
- wegen	69.692.840	26.267.033	2.073.405	12.710.516
- beplanting	1.688.386	401.504	20.590	
FIETS- EN WANDELWEGEN	14.942.536	2.519.460	1.072.436	907.439
WACHTBEKKENS EN MAROLLENKAPEL				
- wachtbekkens	1.466.905	528.671		
- Marollenkapel	5.877.680			
ERFBEPLANTING				
- beplanting Marollenkapel	500.749			
- beplanting erven	890.048			222.517
TOPOGRAFISCHE WERKEN	1.619.455			
AFWERKINGSWERKEN				
- kavelwerken	7.963.425	3.318.094		1.990.857
- multifunctionele wegen	16.802.666	5.965.505	35.448	1.199.389
- wandelwegen	2.189.486	547.372		
- fietswegen	23.066.442	5.766.611		
- natuurinrichting	4.905.249	1.226.312		
- bekkens	11.720.120	3.891.467	294.291	837.150
EDUCATIE GEO-PARK	9.960.000			
AFWERKINGSWERKEN				
- beplantingen	12.942.044	2.810.332	425.179	
TOTAAL	187.486.991	53.342.361	3.921.349	17.867.868

Landinrichting, ruilverkaveling en natuurinrichting

een openbare instelling toegewezen kunnen worden. Deze vorm van grondoverdracht heeft niets met een landinrichtingsproject te maken, maar wordt 'maatregel tot landinrichting' genoemd omdat het gaat om terreinen die bijdragen aan de inrichting van het platteland: b.v. een archeologische site, een nieuw aangelegd bos, een natuurgebied. Het is een interessante mogelijkheid om gronden binnen een ruilverkavelingsproject een niet-landbouwkundige invulling te geven. Ook kenmerkend voor de nieuwe stijl is dat voor ieder ruilverkavelingsproject een milieueffectrapport (MER) gemaakt wordt, en dat de zorgplicht voor natuur wordt nageleefd.

Landinrichtingsprojecten worden uitgevoerd in gebieden die ongeveer 25.000 ha groot zijn en die zich uitstrekken over het grondgebied van 5 tot 10 gemeenten.

Landinrichting is een instrument om het landelijk gebied in te richten volgens de vastgelegde bestemmingen op het gewestplan. Die concrete projecten kunnen zeer divers zijn: herstel en inrichting van natuurgebieden, aanleg van bossen, poelen en hoogstamboomgaarden, aanleg van kleinschalige waterzuiveringssystemen,

'Alles evolueert met de tijd'

Walter Otten, burgemeester Kasterlee

Kasterlee maakte van 1956 tot 1996 niet minder dan zeven ruilverkavelingsprojecten mee. Die ruilverkavelingen zijn in de loop van die 40 jaar erg veranderd. Heel wat mensen maakten de projecten van dichtbij of van veraf mee.

Naar aanleiding van 40 jaar ruilverkaveling in Kasterlee hadden we een gesprek met Walter Otten, burgemeester van Kasterlee.

Walter Otten: 'Van de eerste ruilverkaveling in Kasterlee herinner ik mij de stronken van de gerooide bomen en houtkanten, die werden opgestookt en nog wekenlang lagen na te smeulen.

Ik herinner me ook de onrust en het wantrouwen van de landbouwers. Maar later vertelden die dat de ruilverkaveling de landbouw voor de toekomst leefbaar had gemaakt.

Iedereen is het er nu over eens dat toen diepe wonden in het landschap zijn geslagen, en dat de ingrepen van toen nu maatschappelijk helemaal niet meer aanvaardbaar zijn. Dat is ook terecht, maar alles moet in zijn tijd gezien worden en tegenstanders zien vaak alleen het negatieve.

Toen waren de Kempen 'noodgebied'. Er werden autowegen aangelegd om bedrijven aan te trekken. Ook voor de landbouw was het kiezen of delen: ofwel werd de bedrijfsvoering aangepast, ofwel verdween de landbouw.

Van 'woeste gronden' is toen vruchtbare landbouwgrond gemaakt.

De ruilverkavelingen Mazel en Hoge en Lage Rielen, die ik als burgemeester heb meegemaakt, hebben het landschap in Kasterlee ook veranderd, maar zonder het 'pijn te doen'.

Bij de ruilverkaveling Mazel doken elementen van de ruilverkaveling-nieuwe-stijl op bij de aanleg van fietsverbindingen en de landschapszorg. Bij de ruilverkaveling Hoge en Lage Rielen is die lijn nog verder doorgetrokken. Opvallend vind ik de zorg om in te spelen op elke vorm van kritiek, om elke sector in het project te betrekken. Iedereen had de kans om bezwaren te uiten.

In tegenstelling tot wat misschien bij de drastische ingrepen van de eerste projecten het geval was, hebben we als gemeente nooit het gevoel gehad dat er ons zaken 'door de strot gewrongen' werden.

We werden gehoord, er was ook naar gemeenteraad en milieuraad voldoende voorlichting, kortom, de gemeente had zeggenschap.

De ruilverkaveling is hier een rem geweest op het verder uitdeinen van weekendhuisjes en visvijvers.

Fietsers en wandelaars worden met nieuwe fietsverbindingen en landbouwwegen, die ook de landelijke gehuchten ontsluiten, verwend.'

Zorgen voor de

herinrichting van oevers, restauratie van monumenten, aanleg van fiets- en wandelpaden, enz.

In elk landinrichtingsproject wordt een samenwerkingsverband opgericht met alle betrokken diensten van het Vlaamse Gewest. Ook andere partners kunnen meewerken: provincie, gemeenten, verenigingen en zelfs particulieren.

Soms blijkt het zinvol binnen een landinrichtingsproject aan ruilverkaveling of natuurinrichting te doen.

Het ruilverkavelings- of natuurinrichtingsproject geeft dan invulling aan het landinrichtingsproject.

Een *ruilverkavelingsproject* wordt ingesteld in een gebied waar de landbouw geoptimaliseerd kan worden, b.v. door kavels te ruilen en landbouwwegen of afwatering te verbeteren. Een ruilverkavelingsproject beslaat gemiddeld 1.500 ha.

Ruilverkaveling blijft in belangrijke mate aandacht besteden aan het verbeteren van de efficiëntie van de landbouw. Het is een middel om een gebied in te richten voor een duurzaam landbouwgebruik en zo een dam op te werpen tegen verdergaande verstedelijking.

De voorbije 15 jaar evolueerde ruilverkaveling naar een instrument waar ook andere aspecten (natuurbeheer, landschapszorg, cultuurhistorie, recreatie, ...) aan bod komen. Nu wordt een multifunctionele inrichting van de ruilverkavelingsgebieden nagestreefd.

De voorbereiding van ruilverkavelingsprojecten wordt gestuurd door de afdeling Land van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Het ruilverkavelingscomité en de Vlaamse Landmaatschappij zorgen voor uitvoering en begeleiding van de plannen.

Bij een *natuurinrichtingsproject* gaat het over terreinen van enkele honderden hectare die bijna helemaal in de 'groene' bestemmingen van een gewestplan liggen.

Natuurgebieden worden zo ingericht dat de verscheidenheid aan zeldzame en kwetsbare levensgemeenschappen van planten en dieren een duurzame toekomst krijgt. Bij natuurinrichting kan met verschillende partners (eigenaars) worden samengewerkt. De afdeling Natuur zorgt voor de sturing en de Vlaamse Landmaatschappij voor begeleiding en uitvoering van de plannen. Na inrichting kan het beheer van het gebied toevertrouwd worden aan een terreinbeherende natuurvereniging of aan de afdeling Natuur.

Ruilverkaveling is meer dan kavels ruilen

Wie een kaart van Vlaanderen met alle ruilverkavelingsprojecten bekijkt, merkt dat er enkele regio's zijn waar ruilverkavelingen sterk geconcentreerd zijn: in het noorden van de provincie Antwerpen, het zuiden van Limburg en in de Westhoek. Dat zijn dan ook de belangrijkste landbouwstreken in Vlaanderen.

Om beter te begrijpen waar het in een ruilverkaveling om gaat, nemen we u in gedachten mee naar een recente ruilverkaveling in de Westhoek.

De Westhoek is een regio waar landbouw in de open ruimte nog zeer sterk overheerst.

Een vlak polderlandschap op zware klei met tarwe,

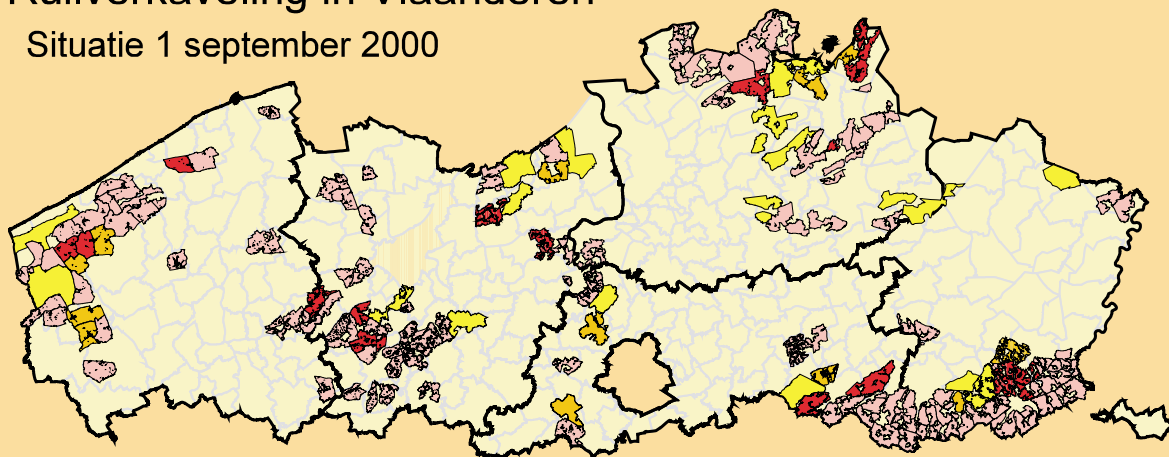
gerst, suikerbieten, aardappelen, vlas, maïs, weilanden, ... met een netwerk van sloten en vaarten. Hier en daar staan boerderijen, er liggen kleine, stille dorpen; ... dit is nog echt het platteland.

Stuivekenskerke

Bekijken we b.v. de ruilverkaveling Stuivekenskerke. Het kleine dorp Stuivekenskerke is historisch bekend als een vooruitgeschoven stelling van het Belgische leger aan het front in de Eerste Wereldoorlog, aan de rand van de toen overstroomde IJzervlakte.

Ruilverkaveling in Vlaanderen

Situatie 1 september 2000

	In onderzoek
	In uitvoering
	Afgewerkt
	Afgewerkt "nieuwe stijl"

1:600000

In Vlaanderen waren op 1 september 2000 in totaal 132 ruilverkavelingsprojecten, met een gezamenlijke oppervlakte van 162.856 ha, afgewerkt.

Er zijn 13 projecten (20.149 ha) in uitvoering en 17 projecten (50.069 ha) in onderzoek. Dat maakt 233.074 ha of bijna een derde van het landbouwareaal in Vlaanderen dat betrokken was of is bij ruilverkaveling.

RUILVERKAVELING

De doelstelling van deze ruilverkaveling (totale oppervlakte: 2.073 ha) was in eerste instantie grotere, beter ontsloten kavels te vormen die dicht bij de bedrijfszetel liggen. Bij deze ruilverkaveling is ervoor gekozen om de historische kavelstructuur van een aantal weilanden te behouden. Kavels vergroten kon hier dus niet, ruilen eventueel wel. Op andere plaatsen kon wel een optimale inrichting voor landbouw gebeuren: bij de kavelwerken zijn percelen geëgaliseerd, nieuwe perceelsgrachten gegraven en oude gedempt. Voor een verbetering van de afwatering zijn nieuwe sloten gegraven, bestaande geruimd of geherprofileerd, en zijn ook oude sloten gedempt.

Verschillende polderwaterlopen kregen een ruimingsbeurt en de oevers werden met 'natuurtechnische milieubouw' op een ecologisch verantwoorde manier ingericht. Om de ecologische waarde van de rivier te vergroten, kregen de oevers van de IJzer (in het kader van het landinrichtingsproject 'De Westhoek') kleine inhammetjes. Er komen aanplantingen met streekeigen bomen en struiken. Er zijn meer dan 19 km wegen verbeterd en 7,5 km nieuwe wegen aangelegd. Voor de verharding van de landbouwwegen gebruikte men asfalt of steenslag. In deze ruilverkaveling ligt ook het Vlaamse natuurreservaat 'De Viconiakleiputten', een oude

kleiafgraving van een verdwenen steenbakkerij. Het natuurreservaat is met 8 ha uitgebreid tot een totale oppervlakte van 30 ha. Er werden op die 8 ha ondiepe plassen gegraven en de voedselrijke bodemlaag wordt afgevoerd om soortenrijke graslanden te creëren. Voor de zuivering van het afvalwater van de verspreide bewoning werden in de ruilverkaveling drie vloerietvelden aangelegd.

Ook aan het archeologisch erfgoed werd gedacht. De middeleeuwse motte (een kunstmatige verhoging waarop een versterking is gebouwd) in Oud-Stuivekenskerke werd verworven en toebedeeld aan het stadsbestuur van Diksmuide. Een gedeelte van de vroeger gedempte wal wordt opnieuw uitgegraven. Voor de fietsers komt er een verbinding tussen Oud-Stuivekenskerke en de Dodengang, en een bijkomend fietspad in Pervijze.

De oude spoorwegbedding Nieuwpoort-Diksmuide wordt (in het kader van het landinrichtingsproject 'De Westhoek') ingericht voor toerisme en recreatie. Langs deze oude bedding liggen heel wat relictten uit de Eerste Wereldoorlog. Er komen verschillende kleinschalige natuurbouwprojecten en twee begrazingsstroken voor schapen in de oude bedding. Rond de Viconiahoeve en langs de Grote Beverdijk komen er wandelpaden.

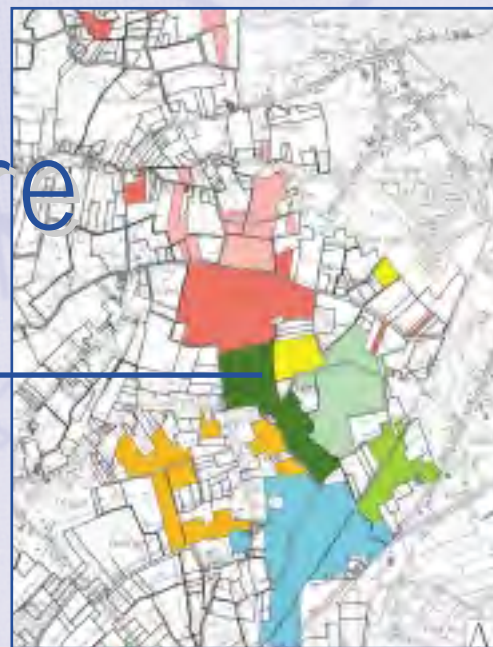
Dorpskernvernieuwing

Opvallend is dat deze ruilverkaveling ook gebruikt werd om de dorpskern van Stuivekenskerke opnieuw in te richten, o.m. met cofinanciering van de Europese Gemeenschap. Op twee jaar tijd is het hele project van dorpskernvernieuwing volledig afgewerkt. De heraanleg van de straten met kasseien verhoogt de verkeersveiligheid. Het elektriciteitsnet ging ondergronds, er kwamen nieuwe verlichtingspalen en een gescheiden rioleringsstelsel. Regenwater gaat nu via open grachten naar een vaart, huishoudelijk afvalwater wordt gezuiverd in een vloerietveld. De dorpskern kreeg een nieuw uitzicht met een verkeersvrij kerkplein met nieuwe waterpomp, een nieuwe kerkhofmuur (uit authentieke Oud-Bruggebaksteen) en een nieuwe speeltuin. De contouren van de dorpskern zijn landschappelijk versterkt met paardenkastanjes, perenbomen, els, wilg, vlier en meidoorn. Infopanelen geven meer uitleg over de Viconiahoeve, de Viconiakleiputten, Oud- en Nieuw-Stuivekenskerke.

Betere en grotere kavels

▲
*Ruilverkaveling Hamme.
Gebruik van de percelen
vóór de ruilverkaveling.
Iedere kleur verwijst
naar één landbouwer.*

Herverkaveling is en blijft het belangrijkste aspect in een ruilverkaveling.

Bij het einde van een herverkaveling moet het gebied geëvolueerd zijn van een lappendeken van versnipperde en veelhoekige percelen naar een beter ingedeeld geheel. Daarbij krijgen de landbouwers grotere percelen met een meer regelmatige vorm, zodat ze beter bewerkbaar zijn en toch minder gevoelig voor erosie. Meestal worden de nieuwe percelen gegroepeerd op een plaats die

▲
*Ruilverkaveling Hamme.
Gebruik van de percelen
na de ruilverkaveling.*

'Het is een echt monnikenwerk'

Paul Vandermeulen, landbouwer in Tienen

Paul Vandermeulen is 56 en is sinds 1962 landbouwer. Hij hielp vroeger mee op het bedrijf van zijn vader, dat toen nog aan de rand van de stad Tienen lag. 25 jaar geleden verhuisde hij, bij de aankoop van een maaidorser, een deel van het ouderlijk bedrijf naar de 'Uylenvlucht' buiten de stad. Later werd hier een nieuwe boerderij gebouwd.

Nu heeft hij een bedrijf van 80 hectare, voornamelijk akkerbouw (bieten en zaaigranen) en wat rundvee. De ene helft van het bedrijf lag in de ruilverkaveling Goetsenhoven, de andere helft in de ruilverkaveling Hoegaarden.

Paul Vandermeulen: *'De eerste keer dat we van ruilverkaveling hoorden, vielen we uit de lucht. Voor ons als boeren was dat nieuw en we wisten niet wat ons te wachten stond. Maar naarmate er meer contact was met de mensen van de Vlaamse Landmaatschappij, groeide ook het vertrouwen en de bewondering voor dat monnikenwerk. Het is een heel ingewikkelde opdracht om al die honderden percelen te groeperen. Wat ik ook sterk waardeer, is dat er zo veel tijd werd gemaakt om te luisteren naar onze opmerkingen.*

Als je de werken ziet, dan lijkt het eerst wel een kleine verwoesting. Maar al vlug blijkt het een hele verbetering te zijn, b.v. door de aanleg van nieuwe, degelijke landbouwwegen.'

Paul Vandermeulen kijkt met tevredenheid terug naar de realisatie van de ruilverkaveling Hoegaarden.

Paul Vandermeulen: *'Ik denk dat de meeste landbouwers tevreden zijn. Voor mijn bedrijf was het een hele verbetering: nu liggen alle stukken (vroeger 17 verspreide, kleinere percelen, nu nog maar twee grote stukken) mooi gegroepeerd rond de boerderij. Voor het weiden van het rundvee is dat veel gemakkelijker. We winnen heel wat tijd (vroeger moest er kilometers rondgereden worden) en we besparen kosten voor sproeistoffen, mest en zaaizaad. Bij die kleinere, versnipperde percelen gaat er veel meer verloren bij het draaien in de hoeken en langs de kanten. Ik vind het ook goed dat er veel aandacht gaat naar de zorg voor natuur en landschap. Zo is het voor iedereen een aantrekkelijk gebied.'*

Enkele cijfers

Bij de ruilverkaveling Hoegaarden (totale oppervlakte 1664 ha) waren er 324 gebruikers, met 134 actieve landbouwbedrijven.

	Voor	Na
Aantal percelen	3976	1275
Gemiddelde oppervlakte per perceel	41 a 84 ca	1 ha 29 a 54 ca
Gemiddeld aantal percelen per eigenaar	4,74	1,52
Gemiddeld aantal percelen per gebruiker	12,75	3,94

voor de landbouwer het meest interessant is, b.v. dicht bij de boerderij. Bij de herverkaveling wordt rekening gehouden met de wensen van de landbouwers, maar ook met die van de andere grondgebruikers en eigenaars, en met de voorwaarden vervat in het ruilverkavelingsplan. Alle gronden krijgen een bepaalde puntenwaarde. Bij de herverkaveling wordt er zorgvuldig over gewaakt dat iedereen even veel grond met dezelfde globale puntenwaarde terugkrijgt als hij of zij heeft ingebracht. Bovendien moet terzelfder tijd ruimte vrijgemaakt worden voor wegen, natuur, recreatie e.d.

'We hebben nu veel meer arbeidsvreugde'

Danny en Kristien De Cleene-De Smet, Eksaarde

De Zoete Melkweg is het melkveebedrijf van Danny en Kristien De Cleene-De Smet, een jong landbouwersgezin in het Oost-Vlaamse Eksaarde. De fraaie nieuwe hoeve is gerealiseerd in het kader van de ruilverkaveling Eksaarde. Danny De Cleene startte als landbouwer in 1989. Kristien De Smet werkte voor de Groene Kring van Oost-Vlaanderen. In 1991 begonnen ze samen 'De Zoete Melkweg', een nieuw melkveebedrijf met 60 melkkoeien op 38 hectare; 29 hectare lag in de ruilverkaveling.

Danny De Cleene: *'Dankzij de ruilverkaveling hebben we nu een bedrijf met een mooi aaneengesloten blok van 18,5 hectare weiland en enkele akkers (o.a. voor voedergewassen en aardappelen) rond een nieuwe hoeve. Vroeger lagen er meer dan 16 hectare in tal van kleine, versnipperde stukjes. Om de koeien op de weilanden te brengen of te gaan halen, was dat dus een hele bedoening. Er ging dan ook veel tijd verloren om van hot naar her te rijden. Doordat de percelen nu bij elkaar liggen, kunnen we meer efficiënte en meer milieuvriendelijke beweidingssystemen uittesten. Ook voor de dagelijkse opvolging van gewassen zoals aardappelen is het een pluspunt dat de akkers vlakbij het bedrijf liggen.'*

Kristien De Smet: *'De groepering rond de hoeve zorgt voor meer arbeidsvreugde. Het is altijd een aangename ervaring om – als ik b.v. met de kinderen van school kom – onze koeien in de grote weilanden rond de hoeve te zien staan. De beplanting van het bedrijf met een ruime tuin is ook voor ons erg aantrekkelijk. Verder betekenen de grote percelen een belangrijke besparing in kosten: minder brandstof en bestrijdingsmiddelen en kortere machinewerktijden.'*

De ruilverkaveling Eksaarde zorgde ook voor fietspaden en voor mooiere landschappen.

Danny De Cleene: *'Als jonge landbouwer vind ik de zorg voor natuur en milieu ook belangrijk. Maar bij de aanleg van nieuwe bomenrijen en houtkanten is het toch nodig om te kijken naar de effecten op de bedrijfsvoering. De aanleg van fietspaden is interessant, niet alleen voor recreanten, maar ook voor de bewoners van dit dorp en voor ons gezin: ook wij gaan graag eens fietsen op een rustig fietspad. Ik vind wel dat de ruilverkaveling te lang aangesleept heeft. Andere boeren reageren soms nogal afgunstig. Oude vetes steken bij een ingrijpende verandering als een ruilverkaveling de kop op. Het zou beter zijn om de ruilverkaveling sneller uit te voeren, misschien op een kleinere oppervlakte, met minder gebruikers.'*

Wegen en waterlopen

De ene weg is de andere niet ...

Om wegen te verharderen, is er een heel gamma aan mogelijkheden. Men kiest de wegverharding op basis van de eisen die het verkeer stelt, en men houdt rekening met milieu, natuur en landschap. Enkele voorbeelden.

Steenslagwegen

Steenslagwegen worden aangelegd in gebroken kalksteen, porfier of gebroken betonpuin, al dan niet vermengd met cement. Ze zijn doordringbaar voor regenwater. Betonpuin gebruiken is een milieuvoordeel: het is hergebruik van materiaal.

Tweesporenwegen

Twee smalle stroken beton met een grasstrook in het midden. Een tweesporenweg kan vlot bereiden worden door landbouwvoertuigen, maar remt het autoverkeer af. Regenwater kan gemakkelijk in de bodem dringen en de weg vormt voor dieren maar een kleine barrière. Door de aanwezigheid van gras past een tweesporenweg beter in het landschap dan veel andere soorten wegen.

Walsbeton

Walsbeton wordt gebruikt waar er geen werkruimte van 5 meter breed voorhanden is (b.v. in een holle weg). Het natte beton wordt gewoon platgewalst. Dit soort verharding heeft een wat ruwer oppervlak. De voordelen zijn dat de holle weg behouden kan blijven, en dat regenwater niet zo makkelijk afspoelt.

Bij de werken in het kader van een ruilverkaveling valt vooral de verbetering van de veldwegen op.

In de ruilverkaveling Hoegaarden liggen (buiten de dorpskernen) 72 km wegen. Het landelijke wegennet met vele holle wegen was in slechte staat. In de ruilverkaveling werden alle holle wegen behouden. Hier en daar is een holle weg wel iets verbreed. Er werden ruim 23 km veldwegen verhard met een drie meter brede betonstrook.

Waar de wegen voor de landbouw minder belangrijk zijn, waar ze zich opvallend door het landschap slingeren of waar ze door belangrijke holle wegen lopen, werd gekozen voor walsbeton, tweesporenwegen, kassei of kiezelwegen. Waar er maar heel weinig landbouwverkeer is of waar een weg alleen dient om aan enkele percelen te geraken, kwamen er doodlopende wegen, vaak in kiezel.

'Groeien naar plattelandsvernieuwing'

Daniël Sap, afdeling Land West-Vlaanderen

Daniël Sap is ingenieur bij de afdeling Land van AMINAL, buitendienst West-Vlaanderen. Hij heeft als landbouwingenieur al een uitgebreide ambtelijke loopbaan achter de rug. Die begon in 1972 bij de Dienst Algemeen Beleid Ruimtelijke Ordening (DABRO). In 1980 kwam hij terecht in West-Vlaanderen en vanaf 1984 was hij voorzitter van verschillende ruilverkavelingscomités. Hij was zeer nauw betrokken bij de ruilverkavelingen Paddegat, Fortem, Stuivekenskerke, 's Heerwillemskapelle en Eggewaartskapelle.

Daniël Sap: 'Het is heel duidelijk dat ruilverkaveling hier de voorbije 20 jaar een gedaanteverwisseling heeft ondergaan: van een instrument met alleen aandacht voor landbouw naar de zorg voor een brede waaier van aspecten. Toegegeven, tegelijk is het ook, door die gewijzigde wensen en verwachtingen, steeds moeilijker geworden om een ruilverkaveling uit te voeren. Het is geen eenvoudige klus om te zorgen dat iedereen tevreden is, ... als dat al mogelijk zou zijn. Maar dat is niet erg. Integendeel, de opdracht wordt steeds boeiender.

Ik vind het uitermate belangrijk om niet alleen officieel (in de coördinatiecommissie, de commissie van advies en het ruilverkavelingscomité), maar ook informeel te luisteren naar alle betrokkenen: landbouwers, gemeentebesturen, polderbesturen, het provinciebestuur, natuurverenigingen, recreatieverenigingen,

Er gaat veel aandacht naar hoorzittingen, voorlichtingsvergaderingen en de verspreiding van ruilverkavelingskranten.'

Volgens Daniël Sap is het goed mogelijk om – mits de nodige creativiteit – de ruilverkaveling in te schakelen voor veel meer dan louter landbouwdoelstellingen.

Daniël Sap: 'Het is een krachtig instrument, maar dat betekent niet dat de ruilverkaveling niet voor verbetering vatbaar is. De grondverwerving b.v. moet beter geregeld worden. In de toekomst moet ruilverkaveling evolueren tot een volwaardige vorm van plattelandsvernieuwing, gesteund op een heldere, duidelijke visie voor een streek, met name ook op het vlak van de ruimtelijke ordening.

Dan zorgen we echt voor duurzame landbouwbedrijven, natuurontwikkeling en landschapszorg, integraal waterbeheer, recreatief medegebruik en de toeristische ontwikkeling van het platteland met leefbare en aantrekkelijke dorpskernen.

Ik denk dat we hier in West-Vlaanderen al een aantal stappen in de goede richting gezet hebben. Ik hoop dan ook dat de landbouworganisaties dit naar hun leden veel sterker en met volle overtuiging gaan propageren. Plattelandsvernieuwing is voor de landbouw de beste garantie voor een duurzame toekomst.'

Wegen en waterlopen

Verkeersveiligheid

Bij de aanleg van wegen in een landelijk gebied speelt naast een verbetering van de werkomstandigheden voor de landbouwers ook de verkeersveiligheid een grote rol. Er moet worden voorkomen dat nieuwe landbouwwegen door gevaarlijk sluijverkeer zouden worden gebruikt. Dat sluijverkeer wordt ontmoedigd door gebruik van wegverhardingen die niet aantrekkelijk zijn voor (snel) autoverkeer. Er komen weinig rechtlijnige wegen: ook lichte bochten en hellingen zorgen voor trager verkeer. Bij kruispunten met dikkere wegen kunnen er 'rammelstroken' met (kunst)kasseien aangelegd worden om weggebruikers te doen vertragen.

In sommige ruilverkavelingsprojecten worden in overleg met de NMBS gevaarlijke spoorwegovergangen afgeschaft.

Waterbeheer

De afwatering van landbouwpercelen verbeteren is een belangrijke doelstelling van de ruilverkaveling. Het netwerk van bestaande grachten en sloten wordt grondig aangepast.

Er gaat ook veel aandacht naar een ecologisch verantwoorde herinrichting van bredere waterlopen. In de ruilverkaveling Eggewaartskapelle bij Veurne zijn langs enkele grote polderwaterlopen plasbermen aangelegd. Door deze ingreep komen de waterberging en -afvoer niet in het gedrang en is er tegelijk meer ruimte voor een natuurlijke oeverontwikkeling. Dat gebeurde onder andere langs de Steengracht tussen de dorpskern van Steenkerke en de Lovaart. De Krommegracht werd (gedeeltelijk) van een grasrijke oeverstrook voorzien en er zijn nieuwe vispaaiplaatsen aangelegd. In het graslandgebied Palinghoek-

Plasberm

Halfautomatische

RUILVERKAVELING

Zoutenaai is een stuw met vaste drempel gebouwd om het waterpeil in het waterrijke weilandengebied hoog te houden.

In de ruilverkaveling Huise, de eerste waar de nieuwe stijl van de ruilverkaveling op het terrein zichtbaar werd, werden zes wachtbekkens ingeplant om het gevaar van overstromingen af te wenden. Bij hevige regen kwam te veel water met te hoge snelheid in de bebouwde kommen van Mullem, Lede en Ouwegem terecht, met overstromingen in de laaggelegen zones als gevolg. De wegen waren vaak modderig en slecht berijdbaar door het water. De ruilverkaveling werd aangegrepen om aan de wateroverlast, die ook voor niet-landbouwers een probleem vormde, te verhelpen. Voor het wachtbekken op de Plankbeek in Ouwegem volstond het een gronddijk dwars op de beek te bouwen om op een oppervlakte van 2,6 ha een bergingscapaciteit van

25.000 m³ te krijgen. Voor het wachtbekken op de Rooigemse beek in Mullem, met dezelfde capaciteit, werd acht ha gronden gebruikt. Op de helft daarvan wordt water gestockeerd; de andere helft wordt als natuurgebied beheerd.

Er wordt in ruilverkavelingen ook gewerkt aan kleinschalige waterzuivering. Voor afgelegen, kleine dorpskernen waarvoor de NV Aquafin in de komende jaren geen afvalwaterzuivering voorziet, kunnen kleinschalige zuiveringsinstallaties aangelegd worden in het kader van de ruilverkaveling. Hierdoor wordt een aanzienlijke verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater bekomen, wat dan weer zijn weerslag heeft op planten- en dierenleven in en om de waterlopen. In Wontergem b.v. werden zes kleinschalige waterzuiveringsinstallaties aangelegd.

stuw

Rietveld

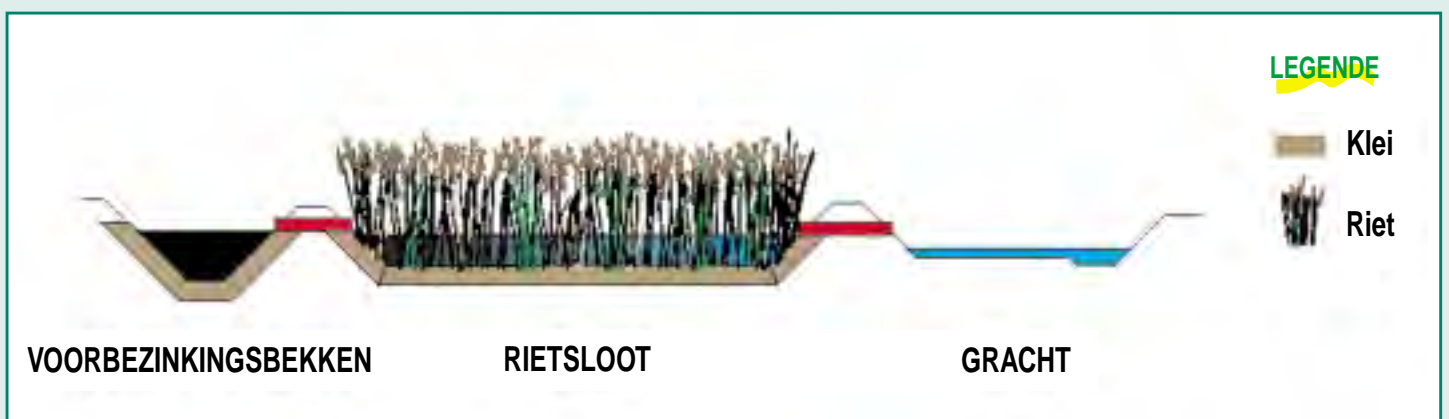
Wegen en waterlopen

Drie rietvelden zuiveren nu het afvalwater van de dorpskern van Wontergem, een vierde dat van de dorpskern van Markegem, en in Dentergem en Oeselgem saneren twee kleinere rietvelden lozingen vanuit kleine woonkernen.

In Ravels zijn op negen melkveebedrijven en een palingkwekerij vloerrietvelden geïnstalleerd om het afvalwater te zuiveren. Voorheen verdween het spoelwater van de melkinstallaties ongezuiverd in de grachten. Nu komt het daar, na een 'verblijf' van ongeveer een maand in het rietveld, voor 80 tot 85 % gezuiverd terecht. Het Vlaamse Gewest betaalde de landbouwers die een rietveld lieten aanleggen op hun bedrijf, 80% van de totale kosten.

Verder is in de ruilverkaveling Ravels in samenwerking met de provincie Antwerpen een project van integraal waterbeheer uitgevoerd langs de Aa, met de aanleg van drie waterbergingszones, een bezinkingsbekken aan de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Poppel en tien natuurlijke waterzuiveringsystemen op landbouwbedrijven.

Langs de Aa zijn plasbermen, poelen en hooilanden ingericht. De provincie Antwerpen is nu eigenaar en beheerder van een totale oppervlakte van 23 ha.

Het afvalwater komt eerst in het voorbezinkingsbekken. Daar bezinken de grove deeltjes en vermengt het afvalwater zich volledig. Het water stroomt dan over in de rietsloot. De micro-organismen die zich rond de rietstengels hechten, zuiveren het afvalwater. Om te vermijden dat het afvalwater doordringt tot het grondwater, is in de bodem en de wanden van het rietveld een kleilaag van ca. 25 cm aangebracht.

'Communicatie is heel belangrijk'

*Hendrik Pylyser,
ontvanger-griffier van Polder Noordwatering Veurne*

Hendrik Pylyser is jurist en ontvanger-griffier van de Polder Noordwatering Veurne. Zijn eerste ervaringen met ruilverkaveling dateren al van 1973 met de ruilverkaveling Houtem. Hij maakte sindsdien heel wat ruilverkavelingen mee: Veurne, Wulpen, Ramskapelle, Eggewaartskapelle, 's Heerwillemskapelle, Stuivekenskerke en Fortem.

Hendrik Pylyser: 'De eerste ruilverkavelingen stonden voor 300 % in het teken van de verbetering van de landbouw. Stapje voor stapje zijn daar dan andere aspecten bijgekomen. De financiële inbreng voor andere elementen is in het budget voor de ruilverkavelingen heel geleidelijk gegroeid. Bij sommige boeren leeft nu zelfs het gevoel dat er te veel geld wordt uitgegeven aan andere dan de landbouwaspecten. Dat is echter een onterecht gevoel, want het is geen realiteit. Vrij recent is er ook de landinrichting gekomen, zagezegd als

overkoepelend instrument. Naar mijn gevoel werkt die landinrichting echter te geïsoleerd, is er eerder sprake van een reeks losse projecten en is er nog te weinig integratie met ruilverkaveling en natuurinrichting. Voor de projecten en voor de landbouwers zelf zou het goed zijn te beseffen dat een ruilverkaveling deel uitmaakt van een groter geheel. Ik vind persoonlijk de 'ruilverkaveling nieuwe stijl' noodzakelijk en goed. Maar uit mijn contacten met landbouwers voel ik dat sommigen niet meer meekunnen. Ze vinden dat er te weinig voor de landbouw (en te veel voor de natuur) wordt gedaan en zeggen zelfs dat ruilverkavelingen niet meer nodig zijn. Ik denk niet dat dit zo is, maar het zou wel goed zijn om rekening te houden met die subjectieve gevoelens van de boeren.'

Volgens Hendrik Pylyser is communicatie een sleutelbegrip bij de realisatie van de ruilverkaveling.

Hendrik Pylyser: 'De Vlaamse Landmaatschappij zorgt voor heel wat voorlichting. Dat is prima, maar het belangrijkste is en blijft het persoonlijke, menselijke contact. Het zou goed zijn om meer te investeren in 'ombudsmannen of -vrouwen' die steeds beschikbaar zijn voor directe contacten met alle betrokkenen. Dat zou heel wat problemen en kritiek vermijden. Zorgen voor een voldoende groot draagvlak, met name bij de landbouwers, is heel erg belangrijk. Op het terrein zelf lijkt mij het adagium 'Scheiden waar nodig, verweven waar mogelijk' heel belangrijk te zijn om duurzame projecten te realiseren. Dat betekent dus b.v. dat niet overal natuurontwikkeling wenselijk of mogelijk is. Er moet ook gezorgd worden voor voldoende financiële middelen, onder andere om beheer-sovereenkomsten te sluiten. En tenslotte is de nazorg heel erg belangrijk: onderhoud van fietspaden, bermen, slootoevers, ... Gebrek aan onderhoud leidt tot vernietigende kritiek, die toekomstige projecten kan hypothekeren.'

Herverkavelen is een ingrijpende gebeurtenis. Er is dan ook veel informeel overleg met eigenaars en gebruikers van gronden. Bij iedere ruilverkaveling horen ook voorlichtings-avonden, hoorzittingen, ruilverkavelingskrantjes en openbare onderzoeken. Zo weten inwoners en betrokkenen wat de plannen zijn, en kunnen ze hun zegje doen.

Herverkavelen is een ingrijpende gebeurtenis. Er is dan ook veel informeel overleg met eigenaars en gebruikers van gronden. Bij iedere ruilverkaveling horen ook voorlichtings-avonden, hoorzittingen, ruilverkavelingskrantjes en openbare onderzoeken. Zo weten inwoners en betrokkenen wat de plannen zijn, en kunnen ze hun zegje doen.

Natuur en landschap

Erfbeplanting

Veel ruilverkavelingen hebben een erfbeplantingsactie. Erfbeplanting wil zeggen: een boerderij omgeven met groen dat past in het landschap. Actieve landbouwers kunnen daarvoor een beroep doen op een landschapsdeskundige van de Vlaamse Landmaatschappij. De erfbeplanting kan bestaan uit

bomenrijen, hoogstamfruitbomen, hagen of houtkanten. Er wordt zoveel mogelijk gekozen voor streekeigen plantgoed. De kosten voor het plantgoed en de beplanting worden voor 80 % gedragen door het Vlaamse Gewest (afdeling Land). De landbouwer betaalt de resterende 20 %. Een gespecialiseerde aannemer zorgt voor de aanplanting. Aan argumenten voor erfbeplanting is er geen gebrek. Het plantgoed fleurt de leef- en werkomgeving van landbouwersgezinnen op, en het is een visitekaartje voor de landbouw in het algemeen en voor de deelnemende landbouwbedrijven in het bijzonder. Aanplantingen op en rond het erf bieden beschutting tegen weer en wind, filteren geur en stof, werpen

'Bomen en planten die goed bij ons bedrijf passen'

Jan en Els Versteynen-De Bont, Poppel

Erfbeplanting koppelt het nuttige aan het aangename. Dat is ook de reden waarom Jan en Els Versteynen-De Bont, die in Poppel een melkveebedrijf hebben, mee op de kar sprongen van de erfbeplantingsactie in de ruilverkaveling Poppel. Jan en Els:

'Onze boerderij, een melkveebedrijf met 55 melkkoeien en 55 stuks jongvee, ligt net tegen de grens aan. Op Belgisch grondgebied hebben we 30 ha landbouwgrond, op Nederlands grondgebied 15 ha. De huiskavel ligt voor een groot deel tegen de Leyloop aan, die hier de rijksgrens vormt. In 1989 hebben we de melkveestal gebouwd en zijn we van start gegaan. Onze woning dateert van 1992, en kort daarna hebben we de tuin voor en naast het huis aangelegd. De loods en de jongveestal kwamen er in 1994, en na de werken in de ruilverkaveling Poppel hebben we de sleufsilo gebouwd en de bestrating afgewerkt.

Toen de erfbeplantingsactie in de ruilverkaveling Poppel werd opgestart, kwam dat voor ons op een heel geschikt moment. We hebben niet geaarzeld en hebben in samenwerking met de landschapsdeskundige van de Vlaamse Landmaatschappij een ontwerp van erfbeplanting gemaakt. Daarbij kozen we bomen en planten die goed bij ons bedrijf passen. Zo is er, b.v. links naast het klinkerpad een rode beukenhaag aangeplant. Rechts hebben we 7 hoogstamfruitbomen laten planten. Om de moestuin te beschermen, werd er een groene beukenhaag omheen gezet. Langs de Leyloop lieten we wilgen en elzen aanplanten.'

letterlijk vruchten af, en leveren hakhout. Voor wie van buitenaf naar het landbouwbedrijf kijkt, verzacht erfbeplanting de overgang tussen het bedrijf en het landschap.

Landschapszorg

Bij de zorg voor lijn- en lintvormige elementen hoort de (reeds vermelde) herinrichting van waterlopen met b.v. plasbermen, vispaaiplaatsen en rietkragen. Ook de aanleg van brede wegbermen, bufferstroken, nieuwe houtkanten en bomenrijen is een onderdeel van landschapszorg. In een ruilverkaveling als Kolmont is het aantal aangeplante bomen en struiken veel groter dan wat door de ruilverkaveling verdween. Ook oude hoogstamfruitbomen zijn – met name in Limburg – een terugkerende bekommernis van de ruilverkaveling geworden. Zo is in de ruilverkaveling Kolmont een nieuwe hoogstamboomgaard met bijna 300 hoogstamfruitbomen (en drie amfibieënpoolen) aangelegd in Kortesseem.

Natuurontwikkeling

In een ruilverkaveling worden ook (nieuwe) natuurterreinen ingericht en beheerd.

In de ruilverkaveling Hoegaarden werd in totaal 90 ha ingericht als nieuwe natuur. Daarbij hoorden ook terreinen die al eigendom waren van de vereniging Natuurreservaten vzw, die de natuurgebieden beheert. In de ruilverkaveling Weelde wordt ongeveer 47 ha uit landbouwgebruik genomen om door een gepast maaien begrazingsbeheer aantrekkelijke broedterreinen voor weidevogels te creëren.

In de ruilverkaveling Kolmont is de Herkwinning (16,5 ha) in de vallei van de Fonteinbeek ingericht. Het gebied bestaat uit 2 ha bos (met aanplanting van 16.000 stuks bosgoed: haagbeuk, zomereik, zwarte els, hazelaar, zoete kers en linde), 12,5 ha grasland (met een vijver, acht nieuwe poelen en 120 knotwilgen) en 2 ha hoogstamboomgaard (met 230 nieuwe hoogstamfruitbomen). Het beheer wordt verzorgd door de afdeling Natuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Het natuurgebied Vondelbeekvallei (12 ha) werd in het kader van de ruilverkaveling Wontergem ingericht met het oog op het verhogen van de natuurwaarde, en het wordt ook beheerd met dat oogmerk. De

aanwezigheid van de typische wilde planten en dieren hangt in grote mate af van de waterrijkdom van het gebied. Daarom werd vernatting nagestreefd. De oorspronkelijke afwateringsgrachten werden afgedamd. Aan de westelijke zijde van de Vondelbeek werden populieren gerooid opdat de rijke, natuurlijke ondergroei van els, wilg en es zich zou kunnen ontwikkelen. Hier en daar werd bijgeplant met inheemse soorten, volgens hun milieueisen: in de nattere zones es, els en iep; zomereik hogerop in de vallei. Aan de oostelijke zijde wordt met een aangepast beheer gestreefd naar soortenrijke hooilandbegroeiing.

Beheersovereenkomsten

Natte valleigronden met potentieel hoge natuur- en landschapswaarde zijn voor de landbouw vaak van weinig waarde. Een manier om op termijn het grasland als ecosysteem te behouden en waar nodig de akkerbouw op deze gronden terug te dringen, is beheersovereenkomsten te sluiten tussen de grondgebruiker en het ruilverkavelingscomité. De landbouwer wordt vergoed om aan natuurbeheer doen, maar kan – met enkele beperkingen – toch aan landbouw blijven doen op de milieugevoelige grond. In het begin van de jaren negentig deden beheersovereenkomsten hun intrede in de ruilverkaveling. Zo sloten 22 grondgebruikers in de ruilverkaveling Huise in 1992 een beheersovereenkomst voor het beheer van grasland of van

Nieuw gegraven poel

knotwilgenrijen of houtkanten. Wie b.v. een overeenkomst voor het beheer van grasland heeft, moet afspraken naleven over het tijdstip en de frequentie van maaien en beweiden, en over het aantal dieren op de weide.

Intussen bestaat er op het niveau van het Vlaamse Gewest een algemene regeling voor het sluiten van natuurbeheersovereenkomsten.

Planten en dieren

In de ruilverkaveling Kolmont werd in samenwerking met de provincie Limburg, de afdeling Natuur en de Nationale Boomgaardenstichting ook gezorgd voor het Cool Veld, een nieuw natuurterrein van 4 ha waar eerst de Canadapopulieren werden gekapt en dan een bosje, een poel, een wildakker (een stuk grond ingezaaid met akkeronkruiden en –gewassen), een haag en een hoogstamboomgaard zijn aangelegd. De Herkwinning en het Cool Veld zijn ingericht als leefgebied voor de das. Voor de bescherming van dit zeldzame zoogdier zijn in de ruilverkaveling Kolmont ook rasters langs enkele wegen aangelegd, die de rondtrekkende dassen naar vier dassentunnels onder de weg leiden. Dat vermijdt verkeersslachtoffers. Ook in de ruilverkaveling Rijkhoven kreeg de bescherming van de das speciale aandacht, onder andere door de uitbreiding van de Wijngaardbossen en de inrichting van nieuwe weilanden als voedselgebied.

Zorg voor specifieke soorten in de ruilverkaveling komt ook naar voor bij de aanleg van tal van poelen voor amfibieën. Een zeldzame soort als de vroedmeesterpad kreeg speciale aandacht in de ruilverkaveling Melkwezer. Nieuwe houtkanten zorgen hierbij voor de nodige beschutting. In de ruilverkaveling Melkwezer zijn in het natuurgebied Meertsheuvel 19 poelen (her)aangelegd, in het bijzonder als leefgebied voor de kamsalamander.

In de ruilverkavelingen Eksaarde en 's Heerwillems-

kapelle zijn oude bunkers ingericht als winterverblijfplaatsen voor vleermuizen.

De afdeling Bos en Groen van AMINAL spoort bomen en struiken op waarvan zeker is dat ze echt inheems zijn. Die worden dan gebruikt om nieuw plantgoed te kweken. Het plantgoed wordt op zijn beurt gebruikt o.m. voor beplanting in ruilverkavelingen. Genenmateriaal van planten die van nature in onze streken voorkomen, wordt op die manier beschermd.

Zorgplicht voor natuur

Sinds 1998 moet de ruilverkaveling voldoen aan de zorgplicht ingesteld door het natuurdecreet. Dat betekent dat de ruilverkaveling het standstill- en het voorkomingsprincipe en het principe van de ecologische compensatie in acht moet nemen. Het standstillprincipe houdt in dat de huidige kwantiteit en kwaliteit van de natuur niet meer mag verminderen. Het voorkomingsbeginsel betekent dat milieuschade voorkomen moet worden door preventief handelen. Het principe van de ecologische compensatie wil zeggen, dat op de ene plaats natuur moet worden gecreëerd als er op een andere plaats verloren gaat. Op basis van studiewerk van het Instituut voor Natuurbehoud heeft de Vlaamse Landmaatschappij een methode uitgewerkt om die principes vanaf 1 januari 2000 te kunnen naleven in nieuwe ruilverkavelingen. Er moet nu een inventaris gemaakt worden van de natuur zoals ze is vóór het project en van de te verwachten natuur als het ruilverkavelingsplan uitgevoerd wordt. De zorgplicht is pas nageleefd, als de balans minstens in evenwicht is. Als de ruilverkaveling is afgewerkt, moet worden gemeten of de beoogde natuurwaarden wel degelijk gerealiseerd zijn. Een beheersplan geeft aan hoe natuur in eigendom van de overheid beheerd zal worden. Zo'n beheersplan zal ook voor projecten die op 1 januari 2000 al in uitvoering waren, worden opgemaakt.

'Van ruilverkaveling naar zorg voor het platteland'

Paul Denis, voorzitter Leefmilieu Tongeren vzw

Paul Denis is geograaf, leraar en voorzitter van Leefmilieu Tongeren vzw.

Al ruim 20 jaar is hij erg geïnteresseerd in de natuur, met name in geologie en planten. Die interesse leidde ook tot een sterk engagement in de milieubeweging.

In het begin van de jaren tachtig – de landbouw werd steeds intensiever – merkte hij de effecten van de ruilverkaveling in de omgeving van Tongeren. Interessante kleine natuurterreinen in het landelijk gebied gingen bij de ruilverkaveling genadeloos op de schop en verdwenen onherroepelijk. Ook de landbouwers werkten steeds intensiever. Natte weilanden in beekvalleien werden maisakkers. Erosie en wateroverlast namen toe. In het begin leek daar weinig aan te doen. Vanaf 1985 ijverde Leefmilieu Tongeren vzw voor de oprichting van een stedelijke milieudienst. Toen die er kwam, sjoepelde in 1986-1987 (een beetje) informatie door vanuit de stedelijke milieudienst over de ruilverkavelingen in de streek.

Paul Denis: 'De inbreng van de stad was toen echter heel beperkt. Het hoofd van de technische dienst was als burgerlijk ingenieur technisch goed onderlegd, maar had weinig of geen kaas gegeten van ecologie.'

In 1988 organiseerden drie natuurverenigingen uit Bilzen, Tongeren en Hoeselt, met de steun van Natuurbeschermingsactie Limburg vzw en samen met de burgemeester van Hoeselt en de schepenen van leefmilieu van Bilzen, een persconferentie en een werkvergadering over ruilverkavelingen 'op het terrein' in de omgeving van Alden Biesen.

Ook de toenmalige ingenieur van de Nationale Landmaatschappij, provinciale afdeling Diest, werd uitgenodigd.

Het was een harde confrontatie. De natuurbeschermers, de burgemeester en de schepenen werden min of meer als 'stoute groene jongens (en meisjes)' behandeld. De ingenieur dacht dat hij alles mooi onder controle had, hij deed zijn best om de landbouwers tevreden te stellen en nu kwamen 'de groenen' even vertellen dat het

nog niet goed was ! Wat wisten die trouwens over landbouw of ruilverkavelingen ?

Het was de eerste keer dat er een gesprek mogelijk was tussen natuurbeschermers en de Nationale Landmaatschappij.

Onze voorstellen voor de ruilverkaveling werden gebundeld in een uitgebreid en gedetailleerd document. Vanaf dan werden de plannen van de ruilverkaveling ook bezorgd aan de gemeentelijke milieudiensten. Dat gaf ons, de natuur- en milieuverenigingen, de kans om, samen met de schepenen van leefmilieu en de milieuraad, telkens een gedetailleerde bundel met opmerkingen en voorstellen uit te werken. Schoorvoetend werd met onze voorstellen rekening gehouden.'

1988 bleek een scharnierjaar te zijn. De ruilverkavelingen-nieuwe-stijl (Rijkhoven en Kolmont) hielden stapje voor stapje meer rekening met de ideeën van de natuurverenigingen om meer zorg te besteden aan natuur en landschap en om ook aandacht te schenken aan recreatieve voorzieningen. Holle wegen en veldwegen werden niet meer systematisch opgeruimd. Er werden hoogstamfruitbomen aangeplant en veedrinkpoelen aangelegd.

Er kwam al eens een wandel- of een fietspad, en er werd gezocht naar alternatieve verhardingen voor de nieuwe wegen in de ruilverkavelingen.

Paul Denis: 'Toch is het nu nog geen rozengeur en maneschijn. Een 'natuurlijke reflex' om echt te zorgen voor natuur en landschap is bij de ruilverkaveling-nieuwe-stijl nog steeds onvoldoende aanwezig. Gelukkig zijn er bij de Vlaamse Landmaatschappij steeds meer mensen die vanuit hun eigen achtergrond, opleiding en bekommernis willen zorgen voor natuur en landschap. Niet zelden krijg je echter nog steeds het gevoel dat hun inzet onvoldoende doorweegt in de besluitvorming. Landbouw komt nog steeds heel sterk op de eerste plaats.'

Cultuurhistorie en archeologie

Zorg voor cultuurhistorische elementen en archeologisch onderzoek horen ook bij de ruilverkaveling.

De aandacht voor archeologie gaat in drie stappen:

- 1 opmaak van een archeologische basisinventarisatie;
- 2 archeologische controles (met eventueel aanleg van proefsleuven) bij de uitvoering van grondwerken;
- 3 herstel en beheer van belangrijke vindplaatsen.

Een voorbeeld: bij de uitvoering van de ruilverkaveling Hamme is een archeologische controle voor en tijdens

de werken uitgevoerd. In samenspraak met het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP), werd die uitgevoerd door archeologen van de provincie, de archeoloog van de Vlaamse Landmaatschappij en de Archeologische Dienst Waasland.

Op drie locaties zijn opmerkelijke vaststellingen gedaan:

- 1 bij de aanleg van een weg en een poel op het gehucht Sint-Anna kwamen interessante resten uit de Romeinse tijd aan het licht: afvalkuilen, paalgaten, greppels, dakpannen en aardewerk;

Proefsleuf

'Het bodemarchief bewaren'

*Rudi Van Hove,
Archeologische Dienst Waasland vzw*

Rudi Van Hove is verantwoordelijk voor de enige intergemeentelijke archeologische dienst die Vlaanderen rijk is. De Archeologische Dienst Waasland vzw werkt autonoom sinds 1987 en wordt gefinancierd door bijdragen van acht Oost-Vlaamse steden en gemeenten en van de provincie Oost-Vlaanderen. De gemeente Beveren en de stad Sint-Niklaas zorgen voor extra ondersteuning. Er komen ook heel wat middelen uit projectsubsidies.

Vanaf 1983 maakte Rudi Van Hove als archeoloog kennis met ruilverkavelingen in het Waasland (Meerdonk en Sint-Gillis-Waas).

Rudi Van Hove: 'De eerste contacten met de toenmalige Nationale Landmaatschappij waren erg passief. Onze inbreng beperkte zich tot het volgen van de machines, bij aanleg van wegen of waterlopen. We keken dan of er interessante sporen of artefacten werden gevonden. Na verloop van tijd zijn de contacten actiever geworden. Dat gebeurde met name wanneer het 'Decreet houdende bescherming van het Archeologisch Patrimonium' van 13 juni 1993 in voege trad, en

toen de eerste 'huisarcheoloog' bij de Vlaamse Landmaatschappij in 1995 in dienst kwam.

Wij zorgen nu (al dan niet via een studiebureau) voor de aanlevering van gegevens in de fase van de planvorming. We worden ook actief betrokken bij onderzoek, b.v. bij de aanleg van een wachtbekken. Onze dienst kan dan, op kosten van de ruilverkaveling, een vooronderzoek uitvoeren.

Belangrijk is ook dat de ruilverkaveling zelf een bijdrage levert om belangrijke archeologische sites te bewaren. Dat gebeurde concreet met 'Ten Ast' in Sint-Pauwels, in de ruilverkaveling Sint-Gillis-Waas, een site met walgracht uit de dertiende-veertiende eeuw die aangekocht werd. Het beheer wordt nu waarschijnlijk toevertrouwd aan de gemeente.'

Volgens Rudi Van Hove is er nu een positieve samenwerking in het Waasland. Daarbuiten ziet hij veel projecten die voor verbetering vatbaar zijn: *'Archeologisch onderzoek blijft nog altijd een zwak broertje in Vlaanderen. Het klinkt nogal banaal, maar degelijk onderzoek hangt in eerste instantie af van een degelijke financiering. Bij elke ruilverkaveling zou er een voldoende groot budget moeten zijn om in een eerste stap een goede (preventieve) veldprospectie te betalen.*

Een belangrijk uitgangspunt zou moeten zijn om het bodemarchief zo intact mogelijk te houden. Dat betekent concreet: geen grootschalige afgravingen die bodemlagen vernietigen en/of grondig verstoren. Waar wel projecten (aanleg wachtbekkens, natuurontwikkeling) uitgevoerd worden, zou eerst zorgvuldig onderzoek moeten kunnen gebeuren, vóór sporen onherroepelijk worden uitgewist.

Het is ook belangrijk om middelen te voorzien, waarmee interessante sites verworven kunnen worden om ze voor de toekomst te bewaren. Het beheer zou dan zo kunnen gebeuren dat de archeologische site attractief en educatief wordt ingericht en beheerd. Dat geldt niet alleen voor sites, maar ook voor belangrijke historische landschapsvormen, zoals b.v. de typische Wase bolle akkers.'

Cultuurhistorie en archeologie

- 2 bij het graven van preventieve proefsleuven werden op circa 40 cm diepte de funderingen van het vijftiende-eeuwse 'Hof Ter Penninck' ontdekt. Om het bodemarchief niet te verstoren werd een geplande beplanting niet aangebracht;
- 3 op de locatie 'Hooigat' zijn ook aanwijzingen voor de aanwezigheid van een laatmiddeleeuwse site gevonden.

In de ruilverkaveling Eggewaartskapelle ligt een uitloper van het komgebied van Lampernisse. In dit slotenrijke weilandgebied liggen veel restanten van verlaten middeleeuwse bewoningssites met walgracht. Bij de ruilverkaveling is een dergelijke site (met fundamenten van een postmiddeleeuwse hoeve met

veenwinningsput van circa 1,5 ha) eigendom geworden van het Vlaamse Gewest. Voor een archeologische prospectie zijn proefsleuven onderzocht door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium. Uit de vondsten van aardewerk kon het ontstaan van de bewoning gedateerd worden in de vijftiende eeuw. Een fraai en stevig infobord geeft uitleg over de site. Het in 1986 gerangschikte, maar in 1990 door storm volledig vernielde, houten windmolentje 'Decroos' op de hoeve 'Het Zwaluwnest' is volledig opnieuw opgebouwd op verzoek van de afdeling Monumenten en Landschappen. Het molentje is eigendom van het Vlaamse Gewest en wordt beheerd door de provincie West-Vlaanderen.

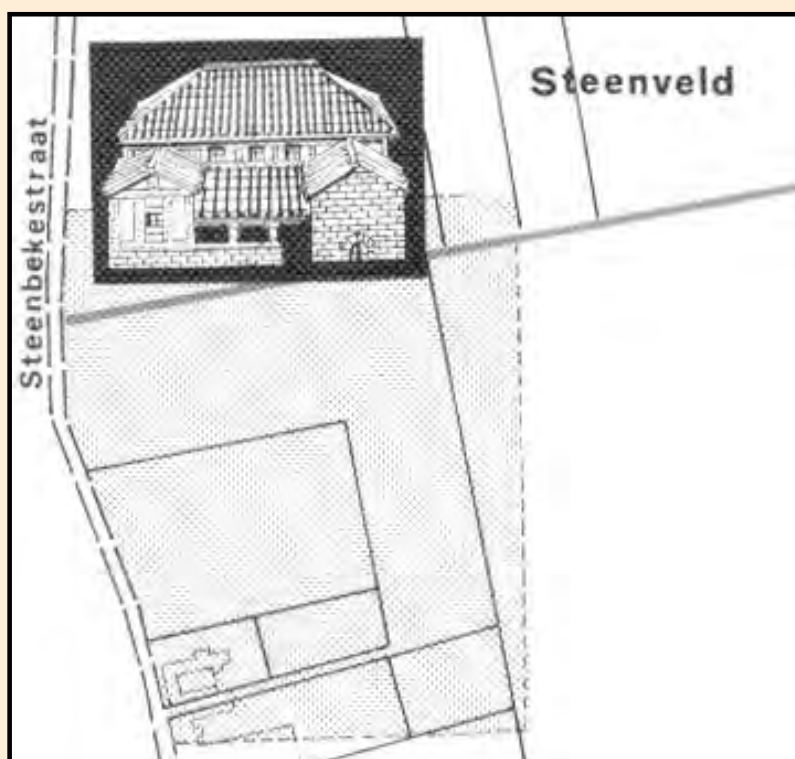

Kuil der Stilte

In de ruilverkaveling Reninge wordt onder impuls van de provincie West-Vlaanderen een vernieuwend project inzake landschapskunst uitgevoerd op het in 1968 ontruimde soldatenkerkhof van Reninge. Van het oude soldatenkerkhof blijven nog een toegangspoort, resten van een onthaalgebouwtje, een gedeelte van de ommuring en een lindedreef over. De 'Kuil der Stilte' wordt een ovaal, begrensd door hoge metalen wanden. Op de weide ernaast liggen walgrachtresten van een middeleeuwse boerderij. Het gras wordt hier zo gemaaid dat er een soort 'vingerafdruk' ontstaat. Op deze site wordt de illusie van een eiland gecreëerd, met schanskorven gevuld met baksteenpuin. Tussen kuil en eiland komt er een pad.

Door de 'Kuil der Stilte' loopt een fiets- en wandelpad. Het project in Reninge maakt, samen met drie volgende landschapskunstprojecten, deel uit van het Regionaal Vredespark Westhoek.

In de ruilverkaveling Stuivekenskerke komt een tweede landschapskunstproject op een perceel naast de oude spoorlijn Nieuwpoort-Diksmuide die nu als het fiets- en wandelpad 'De Frontzate' dienst doet. Het project bestaat uit gelijkvormige blauwgekleurde betonblokken die in een ritmische opstelling de data 4 augustus 1914 en 11 november 1918 symboliseren.

Reconstructie van een Gallo-Romeinse villa in de ruilverkaveling Balegem. De rechtervleugel is opgegraven.

Percelen met archeologische vindplaatsen die in het kader van ruilverkaveling een archeologisch beheer krijgen. Toestand oktober 2000.

Naam	Ruilverkaveling	Gemeente	Eigenaar	Oppervlakte
Steenveld	Balegem	Zottegem	Stad Zottegem	0,75 ha
Zwaenhof	Eggewaartskapelle	Veurne	AMINAL-Land	1,18 ha
Hoflandstraat: site met walgracht + Belgisch militair kerkhof	Reninge	Lo-Reninge	Provincie West-Vlaanderen	1,40 ha
Halve Reningestraat	Reninge	Lo-Reninge	Nog nader te bepalen	0,60 ha
Pannendorp	Fortem	Alveringem	Provincie West-Vlaanderen	2,60 ha
Castrale motte Oud- Stuvekenskerke	Stuvekenskerke	Diksmuide	Stad Diksmuide	1,13 ha
Site met walgracht en kleinschalige waterzuivering Oostkerke	'sHeerwillemskapelle	Diksmuide	Stad Diksmuide	0,40 ha
Mellenberg	Willebringen	Tienen	Nog te bepalen	8,70 ha
Wiederveld	Willebringen	Boutersem	Nog te bepalen	3,50 ha
Opvelp	Willebringen	Bierbeek	Nog te bepalen	1,42 ha
Motte van Beverst	Vliermaalroot	Bilzen	Nog te bepalen	0,1ha
Vlikkenberg	Vliermaalroot	Hoeselt	Provincie Limburg	0,1 ha
Hondelee	Scheldekan	Gent	Nog te bepalen	0,50 ha
Hof ten Ast	Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas	Gemeente Sint-Gillis-Waas	1,15 ha
Burcht Colijns	Sint-Lievens-Houtem	Sint-Lievens-Houtem	Nog te bepalen	2,40 ha

Recreatie

In Merchtem kunnen wandelaars aan de oriëntatietafel op de Steenberg genieten van een mooi vergezicht. Deze oriëntatiesteen, die opnieuw wordt uitgebeiteld, geeft de rustplaats extra aantrekkingskracht.

Bij de ruilverkaveling gaat ook veel aandacht naar de verbetering van recreatievoorzieningen: dat zijn vooral fiets- en wandelpaden, met bijkomende infrastructuur als infoborden, zitbanken, parkings, picknickplaatsen, fietsers- en voetgangersbruggetjes, ... De herinrichting van het landschap, onder andere met nieuwe aanplantingen van streekeigen bomen en struiken, moet een voor recreanten aantrekkelijk gebied doen ontstaan. Zo werden b.v. in de ruilverkaveling Eksaarde 3,5 km nieuwe fietspaden aangelegd. Er kwam een nieuw

fietspad langs de Stenenbrug, naar het Provinciaal Domein Puyenbroeck en een fietspad langs de Zuidlede met een nieuw brugje. De oude tramlijn Lokeren-Zaffelare werd multifunctioneel ingericht: deels als tweesporenweg en deels als fiets- en wandelverbinding. In de ruilverkaveling Hamme werd achter de kerk van Sint-Anna een openbaar speelterrein van 3.500 m² aangelegd met houten speeltuigen, een voetbalveldje en speelheuvels, en er werd een folder uitgegeven met fiets- en wandelroutes door de ruilverkaveling.

Langs voetwegels in Mullem

In de ruilverkaveling Huise brachten de in onbruik geraakte "voetwegels" tussen de akkers inspiratie voor nieuwe wandelinfrastructuur, want het dorpje Mullem is een toeristische trekpleister en het vertrekpunt voor allerlei wandelingen. Er kwamen paden op dijken van de nieuw aangelegde wachtbekkens, langs beken en door akkers. Voor nieuwe paden werden doorgroeitegels gebruikt: geperforeerde betonnen stroken, zodat in de openingen gras kan groeien. Er kwam beplanting om de paden aantrekkelijker te maken. Halfverharde wandelpaden droegen bij aan de versterking van de valleiranden. Bestaande voetwegels werden in het geheel ingeschakeld. De kroon op het werk was het "Valleipad van de Rooigemse Beek", een wandel- en fietsroute door akkers en weiden en langs kastelen, molens en kapelletjes. Het pad kruist de dorpen Wannegem-Lede, Huise en Mullem, en loopt langs wachtbekkens, een rietveld en vistrappen die in het ruilverkavelingsproject gerealiseerd werden.

Op verkenning langs de Aa

In de ruilverkaveling Ravels is met de Aa-valleiroute een boeiende verkenningstocht uitgestippeld. Een handig boekje geeft uitleg bij 19 aandachtspunten langs een traject van 15 of van 40 km. De fietser komt onder andere meer te weten over het leven op een melkvee-, varkens- of pluimveebedrijf, glastuinbouw, kleinschalige waterzuivering op landbouwbedrijven, integraal waterbeheer langs de Aa, de geschiedenis van het landschap, archeologische vondsten en bosbeheer.

Recreatie

Wandelen in de polders

Steenkerke is een deelgemeente van Veurne en maakt deel uit van de ruilverkaveling Eggewaartskapelle, die afgerond werd in 1997. Rond het kleine, landelijke dorp is in het kader van deze ruilverkaveling een mooie wandelroute van ongeveer 2 km aangelegd.

Niet alleen wandelaars, maar ook fietsers maken frequent gebruik van de nieuwe paden. Wie hier wandelt, kijkt uit over het vlakke polderlandschap met bieten, tarwe, vlas en weilanden. Enkele hazen rennen over een weiland, dat zijn oorspronkelijk reliëf bewaarde. Langs het pad zijn essen en houtkanten met meidoorn en sleedoorn aangeplant. Er zijn twee nieuwe amfibieënpoelen gegraven.

Langs het pad staan ook twee beelden ('titanen', vandaar ook de naam 'Titanenpad') van de meest bekende Vlaming van het dorp, Willem Vermandere.

Over brede bloemrijke bufferstroken en bermen fladderen vlinders. Een torenvalk hangt biddend in de lucht, en 's avonds zweeft een kerkuil langs op muizenjacht.

Door de aanleg van plasbermen langs de Steengracht krijgt de zwanebloem nieuwe kansen. Vanop een nieuwe voetgangersbrug kunnen de wandelaars de fraaie bloemen bewonderen. Een blauwe reiger staat roerloos op de uitkijk in het water en vliegt dan met brede vleugelslagen op. Vanuit de rietkragen klinkt het lied van de kleine karekiet. Nieuwe vispaaiplaatsen langs de Steengracht zorgen voor beschutting. Hengelaars kunnen op nieuwe visplekken hun hobby rustig uitoefenen.

'Nazorg niet vergeten'

Ludo Wagemans en Frans Verbeek, Toerisme Ravels

Ludo Wagemans is secretaris van Toerisme Ravels en voorzitter van de gemeentelijke Mina-Raad.

Frans Verbeek is voorzitter van de Toerisme Ravels en voorzitter van de Wildbeheerseenheid 'De Aa'.

Beiden hebben ze heel wat te maken gehad met de ruilverkavelingen in de streek.

Frans Verbeek: 'We hebben in het begin heel wat discussies gehad, zowel met de mensen van de Vlaamse Landmaatschappij als met de boeren. Maar nu ben ik wel tevreden over de samenwerking. De ruilverkaveling heeft het beheer van enkele heraangelegde landschapselementen toevertrouwd aan onze wildbeheerseenheid 'De Aa'. Daarin werken jagers samen uit Poppel, Weelde en Ravels. We kregen de kans om een project uit te voeren voor de patrijzenpopulatie in de ruilverkaveling Ravels.

Ik heb ervaren dat bij een ruilverkaveling heel wat boeren onderling ruzie maken en dat ze (zeker in het begin) heel negatief reageren op voorstellen van natuurbehoud, landschapszorg of de aanleg van fietsroutes en wandelpaden. Maar ik merk nu toch wel een mentaliteitswijziging. Zelfs oudere boeren gaan inzien dat al deze elementen belangrijk zijn, ook voor hun eigen kleinkinderen.'

Ludo Wagemans: 'Ik vind het heel positief dat we goed konden samenwerken met de Vlaamse Landmaatschappij voor de uitbouw van een nieuwe fietsroute in de Aa-beekvallei. Ook het verzorgen van infoborden en een informatiefolder gebeurde in een vlotte samenwerking. Dat geldt ook voor nieuwe wandelroutes. Ik hoop dat het ook zo zal zijn in toekomstige ruilverkavelingen.

Vanuit milieustandpunt vind ik het erg positief dat er nieuwe corridors, verbindingengebieden (brede bermen, nieuwe houtkanten, overstromingszones langs de Aa) tussen de groene eilanden in het landschap zijn aangelegd. Dat is zowel ecologisch als recreatief interessant.

Een kritische noot is wel dat nazorg erg belangrijk is: dat geldt zowel voor recreatieve voorzieningen, als voor de diverse aanplantingen, voor de wacht- en retentiebekkens en de kleinschalige waterzuiveringsinstallaties. Ik denk dat de gemeenten meer verantwoordelijkheid moeten nemen, en dat er eventueel een degelijke financiële ondersteuning moet worden voorzien om die nazorg met duidelijke resultaatverbintenissen te laten uitvoeren. Voor het onderhoud van enkele waterlopen en bekkens is dit al het geval.

Algemeen kan zonder meer worden gezegd dat heel Ravels a.h.w. een grote tuin is waarin zowel ruimte werd voorzien voor de agrarische sector als voor het natuurbehoud. Er werd rekening gehouden met de wensen van jagers, dagjestoeristen, ruiters en de plaatselijke bevolking. We hopen dat iedereen het bereikte resultaat waardeert, respecteert en op termijn nog verbetert.'

Meer informatie

De afdeling Land van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap

De afdeling Land van de Administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer (AMINAL) bereidt beleidsbeslissingen voor over ruilverkaveling, landinrichting en bodembescherming, en voert deze beslissingen dan later uit. De afdeling Land oefent controle uit over de financiering van de ruilverkaveling en de landinrichting, en geeft advies over allerlei dossiers op het vlak van ruimtelijke ordening en milieu. De voorzitter van de coördinatiecommissie, de commissie van advies en het ruilverkavelingscomité is altijd een ambtenaar van de afdeling Land.

De Vlaamse Landmaatschappij

De Vlaamse Landmaatschappij (VLM) is een openbare instelling met als missie "de zorg voor de open ruimte in Vlaanderen". Om die missie waar te maken, voert de VLM landinrichtings-, ruilverkavelings- en natuurinrichtingsprojecten uit, sluit ze beheersovereenkomsten met landbouwers en zorgt ze

er met haar afdeling Mestbank voor dat het mestdecreet op de juiste manier wordt uitgevoerd. Het ondersteunend centrum GIS-Vlaanderen van de VLM garandeert dat digitale geografische informatie over Vlaanderen gemakkelijk toegankelijk en uitwisselbaar wordt.

De VLM ondersteunt de voorbereiding en de uitvoering van ruilverkavelingsprojecten. Ze neemt het secretariaat van de commissie van advies en het ruilverkavelingscomité waar, voert studies uit of laat die uitvoeren, doet het toezicht op de werken, enz.

Meer informatie over de procedure van de ruilverkaveling vindt u in de brochure 'Ruilverkaveling in Vlaanderen', die u kan aanvragen bij het hoofdbestuur van de Vlaamse Landmaatschappij.

De ruilverkavelingen zelf worden voorgesteld in tal van ruilverkavelingskranten (tijdens de ruilverkaveling) en brochures (na afloop van de ruilverkaveling) die u kan aanvragen bij de provinciale afdelingen van de Vlaamse Landmaatschappij.

Adressen

Vlaamse Landmaatschappij

Centrale directie

Vlaamse Landmaatschappij

Gulden-Vlieslaan 72
1060 Brussel
tel. 02-543.72.00
fax 02-543.73.99 (Algemeen nummer)
02-543.73.97 (Ruilverkaveling en Landinrichting)

Provinciale afdelingen

Provinciale afdeling Brugge

E. de Neckerestraat 5
8000 Brugge
tel. 050-45.81.00
fax 050-45.81.99 (administratie)
fax 050-45.81.98 (mestbank)

Provinciale afdeling Diest

Leuvense Straat 86a
3290 Diest
tel. 013-35.87.00
fax 013-35.87.99 (administratie)
fax 013-35.87.98 (mestbank)

Provinciale afdeling Gent

Ganzendries 149
9000 Gent
tel. 09-244.85.00
fax 09-244.85.99 (administratie)
fax 09-244.85.98 (mestbank)

Provinciale afdeling Herentals

Cardijnlaan 1
2200 Herentals
tel. 014-25.83.00
fax 014-25.83.99 (administratie)
fax 014-25.83.98 (mestbank)

AMINAL Afdeling Land

Hoofdbestuur

AMINAL Afdeling Land

Alhambra-gebouw
Emile Jacqmainlaan 20 bus 6
1000 Brussel
tel. 02-553. 21.87
fax 02-553.21.85

Buitendiensten

AMINAL Afdeling Land West-Vlaanderen

Zandstraat 255
8200 Brugge
tel. 050-45.42.16
fax 050-45.42.19

AMINAL Afdeling Land Oost-Vlaanderen

Gebr. Van Eyckstraat 2-6
9000 Gent
tel. 09-265.46.34
fax 09-265.46.37

AMINAL Afdeling Land Limburg

Taxandria Center
Gouverneur Roppesingel 25
3500 Hasselt
tel. 011-26.44.62
fax 011-26.44.69

AMINAL Afdeling Land Antwerpen

Vlaams Administratief Centrum
Copernicuslaan 1 bus 2
2018 Antwerpen
tel. 03-224.62.30
fax 03-224.62.35

AMINAL Afdeling Land Vlaams-Brabant

Waaistraat 1
3000 Leuven
tel. 016-21.12.85
fax 016-21.12.89

Gedrukt op kringlooppapier • V.U.: Jean-Pierre Heirman, directeur-generaal AMIVAL, Graaf de Ferraris-gebouw, Koning Albert II-laan 20 bus 8, 1000 Brussel • Foto's: Vlaamse Landmaatschappij

